

MEÂLLERDEKİ ÇEVİRİ SORUNLARI ÜZERİNE BİR ÖRNEK: “KUR’AN’DA AYNI ANLAMI İÇEREN MÜKERRER İFADE KALIPLARININ FARKLI TERCÜMESİ”

An Example on Translation problems in Commentaries:
Different Translations of the 'repeated patterns of expression'
with the same meaning in Qur'an

Zekeriya PAK*

Özet

Kur'an, sistematik konu başlıkları çerçevesinde tasarlanmış ve öylece kaleme alınmış bir kitap olmayıp, yirmi üç yıllık süreç içerisinde, olayların ve olguların gerektirdiği durumlarda söylenmiş ilahi sözlerden oluşan bir eser niteliğindedir. Bu sebeple, Kur'an'da konu tekrarı sıklıkla rastlanır. Buna bağlı olarak da, bazen aynı ifade kalıpları bazen de bütün olarak bir âyet değişik yerlerde aynen tekrarlanır. Kur'an çevirilerinde bu hususun dikkate alınması ve aynı anlama gelen mükerrer ifadelerin aynı anlamı koruyacak şekilde Türkçe'ye aktarılması önem arz etmektedir. Bu çalışma, mevcut meallere hareketle bu hususun ne kadar dikkate alındığını irdeleyerek, yapılacak yeni meal çalışmalarına katkıda bulunmayı hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler

Kur'an, tefsir, Kur'an çevirisi.

Giriş

Kur'an, kendi hedefini yine bizzat kendisi “*insanlığa yol göstermek*”¹ olarak belirlemiş ve bu gayenin gerçekleşmesi için de, “*ilk hedef kitle*”nin anlayacağı bir dil ile yani Arapça olarak nâzil olduğunu bildirmiştir². Mesajın fonksiyonel olabilmesi için, iletişim vasıtası olarak seçilen dilin, hitap alanını oluşturan insanlara kullanılan bir dil olması gayet doğaldır. Aksi takdirde bir iletişimden söz etmek mümkün değildir. Zira, bir sözün, bir metnin sahibiyile, onu dinleyen ve okuyanın ortak bir dile sahip olmaları gerekir³. İki taraf arasında dil birliği, iletişimin gerçekleşmesi için en önemli şarttır. Hatta, başka bir dil konuşan kimse, hiç konuşmasını bilmiyormuş gibi görülür⁴. Şu halde, Kur'an'ın kullandığı iletişim vası-

Abstract

The Qur'an is not a book which is designed in the framework of systematic subject titles and so is written. But it is a type a book composed of divinely words which has been said according to required facts and events in a period of twenty three years. For this reason, the repetition of subject is often faced in Qur'an. In relation to this, sometimes the same patterns of expression and occasionally a verse as a whole in various places are repeated in the same way. It is important to take into account of this matter in Qur'anic translation and to translate into Turkish in a way to protect the same meaning of repeated expressions which means same meaning. This study wants to contribute to the new studies of Quranic translations through the present ones by analyzing this point which is so much emphasized.

Key Words

Kur'an, interpretation, Quranic translation.

tası olan dilin Arapça oluşu, onun, “*hedef kitle*” olarak kabul ettiği bütün insanlığa hitap edebilmesi hususunda önemli bir sorun olarak gözükmektedir. Yani, mesaj dilinin Arapça oluşu, Arapça konuşmayan kitlelerin onunla doğrudan iletişim kurmasına engel teşkil etmektedir. Bu yapıyla Kur'an'ın, farklı dilleri konuşan insanlara orijinal dil yapıyla hitap edemediği ortadadır. Bu durumda Kur'an, Arap olmayanlar için anlaşılabilir bir kitap konumunda olup, ancak farklı dillere tercüme edildiğinde, farklı toplumlar onunla iletişim kurabileceklerdir. İşte bu problem, Kur'an'ın farklı dillere çevirisini bir zorunluluk haline getirmiş, bu nedenle değişik dillere tercüme yapılmış ve insanların anlayabilecekleri bir dil aracılığıyla ilahî mesajla irtibat kurma imkânını elde etmeleri sağlanmaya çalışılmıştır.

Ancak bu noktada da önemli bir soruyla karşılaşmaktayız: Tercüme metinler Kur'an'ın içerdiği orijinal anlamları ne kadar yansıtabilmekte ve bunlar aracılığıyla ilahî mesajı anlamaya çalışan bir okuyucu, ilahî kelâmın manâ ve maksadına ne ölçüde vâkıf olabilmektedir? Kanaatimizce, bu soruya verilecek olumlu ya da olumsuz cevap, yapılan tercümenin

* Yrd.Doç.Dr., K.Maraş S.İ. Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

¹ el-Bakara 2/185; Âl-i İmrân 3/4.

² Yûsuf 12/2; er-Ra'd 13/37; Tâhâ 20/113; en-Nahl 16/103; eş-Şu'arâ 26/195; ez-Zümer 39/28; Fussilet 41/3, 44; eş-Şûrâ 42/7; ez-Zuhruf 43/3.

³ Albayrak, Hâlis, *Tefsir Usûlü*, Şûle Yay., İstanbul 1988, s.124.

⁴ Saussure, Ferdinand de, *Genel Dilbilim Dersleri* (trc. Berke Vardar), Birey ve Toplum Yay., Ankara 1985, s.120.

başarı oranına göre değişecektir.

Yapılan tercümenin başarı oranı nasıl olursa olsun, şunu diyebiliriz ki, tercüme faaliyeti her ne kadar tefsir çalışmasından farklı bir niteliğe sahip olsa da, yapılmış her tercüme, mütercim kendi yorumunun derin izlerini taşımasından ötürü sonuçta bir nevi tefsirdir. Tefsirde ise katıksız bir nesnelikten bahsetmek mümkün değildir. Çünkü, anlama ve yorumlama faaliyeti olan tefsirin öznesi durumdaki insan, gerek önceden edindiği bilgi birikiminin kendisine sağladığı anlayış ve değerlendirme düzeyinin, gerekse içerisinde yetiştiği dinî ve kültürel çevrenin etkisiyle şekillenen ön kabullerinin etkisinden tamamen sıyrılamaz. Tefsire büyük ölçüde öznellik katan bu etkenlerin yanına, dinî metinlerin sübjektif anlamalara açık metinler oluşu da eklenirse⁵, yorumun öznellik boyutu büyük ölçüde artar. Mütercim klasik tefsir kaynaklarından yararlanırken, orada yer alan farklı tevillerden birini tercih ederken de metnin anlamına sübjektiflik katmaktadır. Bunun tabii bir sonucu olarak, mevcut Kur'an tercüme-leri arasında ciddi farklılıklar gözükmektedir. Bu yüzden, Kur'an'ın farklı bir dile tercümesi neticesinde oluşturulan metin hakkında, "İşte bu Kur'an'dır" diyebilme imkanına sahip değiliz⁶. Ancak, böyle bir metne, Allah'ın Kitabı'ndan mütercim kendi yorumunu da katarak anladıklarından oluşturduğu "farklı bir kitap" nazarıyla bakabiliriz. Bahsettiğimiz bu hususlardan dolayı, Kur'an tercüme-leri arasında tam bir benzerlik aramak sanırsanız yanlış olur.

Anlama ve yorumlama farklılığından dolayı, meâller arasında tam bir uyumun bulunmaması ne kadar doğal ise, bir mütercim aynı meâl içindeki kendi yorumları arasında fikrî bütünlüğün bulunması da aynı ölçüde zorunludur. Kur'an, kendi içerisinde herhangi bir çelişkinin bulunmadığını ifade ederken⁷, bir meâl içerisinde yorumlama ve anlama tutarsızlığının yer alması kabul edilebilecek bir husus olmasa gerekir. Bir meâl içerisinde fikrî bütünlüğün ne kadar sağlanabildiği farklı açılardan irdeleme konusu yapılabilir. Ancak biz bu makale çerçevesinde, önemli gördüğümüz bir hususa, aynı mânayı ifade eden mükerrer lafızların ve âyetlerin çevirisi esnasında âyetler arası anlam bütünlüğünün ne ölçüde gözetildiğine dikkat çekmek istiyoruz.

Bugün, dünyanın önemli dillerinin bir çoğuna Kur'an çevirilerinin yapıldığını ve bu arada geçtiğimiz elli yıl içerisinde dine ve dinî değerlere olan ilginin yükseliş çizgisine paralel olarak Türkçe'ye yapılan tercüme-lerin büyük ölçüde arttığını görüyoruz.

⁵ Albayrak, a.g.e., s.149-154.

⁶ Yazır, M. Hamdi, *Hak Dini Kur'an Dili*, Eser Neşriyat, İstanbul, ts., I, 15; IV, 2844.

⁷ en-Nisâ 4/82.

Diğer dillere yapılan çevirileri bir tarafa bırakarak, Türkçe meâlleri söz konusu ettiğimizde, bu çalışmaların ne derecede sağlıklı olduğunun sürekliliği tartışma konusu yapıldığını görürüz. Türkçe meâller üzerine yapılan eleştirel yaklaşımlar⁸ genellikle; kelime ve kavramlara yüklenen anlamlar, deyimisel ifadelerin Türkçe'ye çevirisindeki başarısızlıklar, âyetlerin siyâk-sibâk ilişkisine fazla dikkat edilmemesi, lafzî tercüme gayretlerinin sonucunda ortaya çıkan garip Türkçe ifadeler, mütercimlerin Türkçe bilgilerinin yetersizliği gibi değişik konular üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bu konuda yapılan ve yapılacak olan eleştirilerin, yeni tercüme çalışmalarına olumlu yönde katkıda bulunacağı kanaatindeyiz. Buradan hareketle, bu makalemizde, Kur'an'ın bütünlüğü çerçevesinde dikkate alınması gereken önemli bir konunun, pek fazla önemsenmediği tespitinde bulunarak, bu dikkatsizliği örnekleriyle sunmak istiyoruz: *Kur'an'da aynı anlamı içeren mükerrer lafızların veya âyetlerin farklı yerlerde farklı tercümesi*.

Kur'an'da birçok lafzî tekrarı bulunması dikkatli bir Kur'an okuyucusunun gözünden kaçmayacak bir husustur. Bu da, Kur'an'ın belirli konu başlıkları çerçevesinde oluşturulmuş, her bir başlık altında farklı konuların ele alındığı sistematik bir kitap özelliği taşımayışından kaynaklanmaktadır. Bu özelliğiyle o, 23 yıllık bir süreç içerisinde Hz. Peygambere ulaşan vahiylerden oluşan bir "sözler" mecmuasıdır. Bunun doğal bir sonucu olarak Kur'an, farklı zaman ve farklı mekanlarda söylenmiş sözleri içerdiği için, bazı konular ortamın gereği olarak tekrar edilmiştir. Konu tekrarı olması, bazen kavramların bazen de âyetlerin bir bütün olarak, değişik yerlerde aynı lafızlarla tekrarlanmasını gerekli kılmıştır.

Aynı lafzî yapıdaki kelimelerin ya da kelimeler grubunun farklı âyetlerde farklı anlamlara mı yoksa aynı anlama mı geldiği, ancak kelimenin siyâk-sibâk ilişkisinin tespitiyle mümkün olabilecektir. Zira, lafızlar gerçek anlamlarını ancak içinde bulunduğu bağlam ile kazanır. Eğer bir lafız veya âyet, konu tekrarı gereği olarak aynı veya benzer bağlam çerçevesinde tekrar edilmişse aynı anlamı taşıyacaktır. Böyle bir durumda mütercim, âyetler arasındaki anlam bütünlüğünün sağlanması hususunda azamî dikkati

⁸ Yapılan her yeni Kur'an tercümesi, önceki tercüme-lerin yetersizliği ve eksikliği düşüncesinden hareketle ortaya çıkmıştır. Bu açıdan, bazı meâllerin önsözünde, önceki tercüme-lerin genel hatlarıyla eleştiriye tabi tutulduğu görülmektedir. Bu durum da, tercüme-lerin sübjektiflik yönünü ortaya koymaktadır. Cumhuriyet dönemi Kur'an tercüme-leri üzerine, Sayın Prof.Dr. Salih Akdemir'in yaptığı çalışma, tercüme-lere yöneltilecek eleştirel yaklaşımlara ışık tutması açısından önemli bir yere sahiptir. (Bk. Akdemir, Salih, *Cumhuriyet Dönemi Kur'an Tercüme-leri*, Akid Yay., Ankara 1989). Ayrıca, araştırmacı yazar Dücan Cündioğlu da, Kur'an'ı anlamadaki yöntem sorunları üzerine yaptığı çalışmalarında, çevirilerdeki anlama hataları üzerine önemli tespitlerde bulunmuştur. (Bk. Cündioğlu, Dücan, *Kur'an'ı Anlamanın Anlamı*, Tıbyan Yay., İstanbul 1995; a.mlf., *Kur'an Çevirilerinin Dünyası*, Kitabevi Yay., İstanbul 1999.)

göstermelidir. Ancak, aşağıda vereceğimiz örneklerden de anlaşılacağı üzere, bu noktada yeterli titizliğin gösterildiğini söylemek oldukça zor gözükmektedir.

Konu İle İlgili Örnekler

Teorik olarak ifade etmeye çalıştığımız bu durumu açık örneklerle⁹ ortaya koymak, sanırım meselenin daha yakından gözlemlenmesini sağlayacaktır. Ancak, ilgili örneklerin tamamını bir makale çerçevesinde ele almak mümkün olmayacağından, sınırlı sayıda bazı âyetlerle konuya açıklık getirmeye çalışacağız:

Örnek 1:

Hûd sûresinde, peygamberlerin kavimleriyle giriştikleri tevhid mücadelesine genişçe yer verilir. Nakledilen kıssalar arasında, Hz. Lût'un kavminin helâk oluş biçimi ve nedenlerine de işaret edilir. Bu kavmin işledikleri kötü fiillerden dolayı helâk olmayı hak ettiğini haber vermekle görevli Allah'ın elçileri Lût'a geldiğinde, onların *erkek misafirler* olduğunu zanneden Lût, kavminin onlara bir kötülük yapacağından endişelenir. Onun bu endişesi şu ifadelerle anlatılır (Hûd 11/77):

وَلَمَّا جَاءَتْ رُسُلُنَا لُوطًا سَيِّئًا بِهِمْ وَضَاقَ بِهِمْ ذَرْعًا

Aynı kıssa Ankebût sûresinde de nakledilir ve Lût'un endişesi yine aynı ifade kalıbıyla aktarılır (el-Ankebût 29/33):

وَلَمَّا أَنْ جَاءَتْ رُسُلُنَا لُوطًا سَيِّئًا بِهِمْ وَضَاقَ بِهِمْ ذَرْعًا

Her iki âyette de geçen "سَيِّئًا بِهِمْ وَضَاقَ بِهِمْ ذَرْعًا" şeklindeki ifade, Lût'un, misafirlerinin gelişiyile içine düştüğü sıkıntılı durumu ifade etmektedir. Aynı siyâk-sibâk ilişkisi içerisinde tekrarlanan bu ifade tarzının her iki âyette de aynı anlama geldiği açıktır. Şu halde her iki sûrede de geçen bu cümlelerin Türkçe'ye çevirisinde de anlam birliğinin korunması gerekmektedir. Ancak mütercimler, Ankebût sûresindeki bu âyeti tercüme etmeye sıra geldiğinde,

⁹ Vereceğimiz örneklerde kullanacağımız meâller şunlardır: 1- M. Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*. 2- Hasan Basri Çantay, *Kur'an-ı Hakîm ve Meâl-i Kerîm*, İstanbul 1981. 3- Ömer Rıza Doğrul, *Tanı Buyruğu*, Ahmet Halit Kitabevi, İstanbul 1947. 4- A. Fikri Yavuz, *Kur'an-ı Kerîm ve Meâl-i Âlisi*, Sönmez Neşriyat, İstanbul 1979. 5- Süleyman Ateş, *Kur'an-ı Kerîm ve Yüce Meâli*, Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul, ts. 6- Hüseyin Atay-Yaşar Kutluay, *Kur'an-ı Kerîm ve Türkçe Anlamı (Meâl)*, D.İ.B. Yayınları, Ankara 1986. (Bu meâl makale içerisinde "Diyânet" kısaltmasıyla verilmektedir.) 7- Ali Özek, H. Karaman, A. Turgut, M. Çağrıncı, İ. K. Dönmez, S. Gümüş, *Kur'an-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâli*, T.D.V. Yayınları, Ankara 1993. (Makale içerisinde, mütercimlerin sorumlu oldukları sayfalara göre isimleri esas alınmıştır.) 8- Yaşar Nuri Öztürk, *Kur'an-ı Kerîm Meâlî (Türkçe Çeviri)*, İstanbul 1994. 9- Suat Yıldırım, *Kur'an-ı Hakîm ve Açıklamalı Meâlî*, İstanbul 1998. 10- Muhammed Esed, *Kur'an Mesajı (Meal-Tefsir)*, İşaret Yay., İstanbul 1999. (Esed'in meâlinden tespit ettiğimiz örnekler üzerinde yaptığımız tahlillerde Türkçe çeviri esas alınmıştır. Bununla birlikte, eleştiriyeye neden olan hususların orijinal metinden kaynaklanıp kaynaklanmadığının görülmesi amacıyla, dipnotlarda İngilizce çevirilerine de yer verilmiştir: a.m.f., *The Message of The Qur'an*, Dâr al-Andalus, Gibraltar 1984.) 11- Ahmed Davudoğlu, *Kur'an-ı Kerîm ve Türkçe Meâlî*, İstanbul 1988.

aynı ifadenin Hûd sûresinde de geçtiğini hatırlayabilmiş ve ifade birliğinin sağlanabilmesi için oraya bakabilmiş midir? Bu soruya olumlu bir cevap verebilmenin imkansızlığını aşağıda vereceğimiz örnekler ortaya koymaktadır:

Yazır :

1. Onların yüzünden fenalaştı, *eli ayağı dolaştı*.
2. Onlar yüzünden fenalaştı, *ve haklarında eli kolu daraldı*.

Çantay:

1. Bunlar yüzünden *kaygıya düştü*, bunlar yüzünden *göğsü daraldı*.
2. Bunlar sebebiyle *tasalandı*, bunlar sebebiyle *kolu (göğsü) daraldı*.

Doğrul:

1. Onların gelmelerinden, *endişeye düştü*, onları korumaktan *âciz kaldı*.
2. Onların gelmesinden (*telaşlandı*), *sıkıldı*, *naçar kaldı*.

Yavuz:

1. Onlar yüzünden *kederlendi* ve *göğsüne sıkıntı geldi*.
2. *Kendisine fenalık geldi*; onlar yüzünden *çok kederlenip takatı kesildi*.

Ateş:

1. Onlar yüzünden *kaygılandı*. Onlar için arşını daraldı (ne yapacağını şaşırıldı).
2. (Lût) onlar yüzünden *fenalaştı* ve onlar hakkında arşını daraldı (gücü azaldı, onları oğlancılardan nasıl kurtaracağını bilemedi).

Davudoğlu:

1. Onların yüzünden fenalaştı; bunlar yüzünden *göğsü daraldı*.
2. Onların yüzünden fenalaştı. Onlar sebebiyle (*eli*), *kolu daraldı*.

Gümüş-Dönmez:

1. (Lût) *onların yüzünden üzüldü* ve onlardan dolayı *içi daraldı*.
2. Lût *onlar hakkında tasalandı* ve (onları korumak için) *ne yapacağını bilemedi*.

Öztürk:

1. Onlar için *kaygılanmış*, *göğsü daralmış*...
2. Onlar yüzünden *fenalaştı*, *eli-kolu birbirine dolandı*.

Yıldırım:

1. Fena halde *sıkıldı*, onlar yüzünden *göğsü da-*

raldı.

2. Onlardan ötürü üzüldü, eli kolu bağlanıp göğsü daraldı.

Bu tercümelemleri, ifade ettikleri anlam bakımından yakından inceleyecek olursak, "elin ayağın dolaşması" ile "birisine hakkında elin kolun daralması" (Yazır), "birisine sebebiyle göğsün daralması" ile "kolun daralması" (Çantay, Davudoğlu), "birisine yüzünden kederlenmek" ile "kendisine fenalık gelmek" (Yavuz), "göğüse sıkıntı gelmesi" ile "kederlenip takatın kesilmesi" (Yavuz), "kaygılanmak" ile "fenalaşmak" (Ateş, Öztürk), "içi daralmak" ile "ne yapacağını bilememek" (Gümüş-Dönmez), "göğsü daralmak" ile "eli kolu birbirine dolanmak" (Öztürk), "göğsü daralmak" ile "eli kolu bağlanıp göğsü daralmak" (Yıldırım) ifadelerindeki tercüme uyumsuzluğunu rahatlıkla görebiliriz. Bu uyumsuzluğun en belirgin nedeni ise mütercimlerin bazen lafzî, bazen tefsirî tercümeyi tercih etmiş olmalarıdır. Meselâ, "ذرعًا" kelimesi âyetin birinde lafzî tercüme ile "el, kol" olarak tercüme edilirken, diğer âyette tefsirî tercüme ile "göğüs" şeklinde tercüme edilmiştir. Aynı şekilde "ضاق" kelimesi de lafzî tercüme ile "daralmak" ve tefsirî tercüme ile "dolaşmak, dolanmak" ifadeleriyle Türkçe'ye aktarılmıştır.

Burada üzerinde durulması gereken önemli bir husus daha var ki o da şudur: Tercümesi yapılan metin deyimsel bir ifadedir. Özellikle, bir dilin kültürel alt yapısını da yansıtan deyimlerin çevirisinde lafzî tercüme yapma imkanı hemen hemen yok gibidir. Eğer böyle bir gayretin içerisine girilirse, yukarıdaki örneklerde görüldüğü gibi, "eli kolu daralmak", "kolu daralmak", "arşını daralmak" gibi, Türkçe'de hiçbir anlam taşımayan garip ifadeler ortaya çıkacaktır. Halbuki burada yapılacak şey, söz konusu ifadenin anlamını yansıtmak şeklinde, en uygun Türkçe karşılığın bulunmasıdır. Türkçe'de aynı anlamı taşıyan deyimsel bir ifade varsa -ki bazı örnekleri yukarıdaki tercümelemlerde görülmektedir: "Göğsü daraldı", "Eli ayağına dolaştı" gibi-, asıl metinle lafzî benzerlik aranmaksızın rahatlıkla kullanılabilir. Bu husus ayrı bir inceleme konusu olduğundan sadece işaret etmekle yetiniyoruz.

Örnek 2:

Meryem sûresinde, Hz. Meryem'in Hz. İsa'yı dünyaya getiriş süreci anlatılır ve kıssanın sonunda İsa'nın dilinden şu ifadeler nakledilir: "Allah benim de rabbim sizlerin de rabbidir; öyleyse yalnız O'na ibâdet ediniz. Doğru yol budur."¹⁰ Takip eden âyette, Hz. İsa'nın bu tebliğine rağmen, sonraki neslin onun kişiliği hakkında farklı düşüncelere yöneldikleri şu şekilde vurgulanır (Meryem 19/37):

¹⁰ Meryem 19/36

فاختلف الأحزاب من بينهم

Zuhruf sûresinde ise Hz. İsa, Hz. Peygamberli Mekke müşrikleri arasındaki bir diyalogun konusudur¹¹ ve yine burada da onun ağzından aynı ifadeler nakledilir: "Allah benim de rabbim sizlerin de rabbidir; öyleyse yalnız O'na ibâdet ediniz. Doğru yol budur."¹² Yine takip eden âyette, Hz. İsa'nın bu uyarısına rağmen sonraki neslin onun kişiliği hakkında farklı düşüncelere yöneldikleri ifade edilir (ez-Zuhruf 43/65):

فاختلف الأحزاب من بينهم

Her iki sûrede de söz konusu ettiğimiz pasajlarda konu aynıdır: Hz. İsa, Allah'ın tek Rab oluşu konusunda gereken uyarıyı yapmıştır, ama buna rağmen kendinden sonra gelenler arasında düşünce farklılığı doğmuş ve onun ulûhiyet alanındaki yeri tartışılmıştır. Şu halde, aynı siyâk-sibâk ilişkisi içerisinde yer alan bu iki cümle her iki âyette de aynı anlamı ifade etmektedir. Ancak meâllerde, farklı anlaşılabilir cümleler kullanılmıştır:

Çantay:

1. Fırkalar kendi aralarında ihtilâf etti.
2. Aralarından partiler (çıkıp) ihtilâf ettiler.

Ateş:

1. Aralarından çıkan hizipler (çeşitli görüşteki insan toplulukları, muhtelif partiler, bölükler), ayrılağa düştüler.

2. Aralarından çıkan partiler, birbirleriyle ihtilafa düştüler.

Çağrı-Turgut:

1. Guruplar kendi aralarında ayrılağa düştüler.
2. Aralarından çıkan guruplar bir ihtilafa düştüler.

Esed:

1. Hal böyleyken [Kitâb-ı Mukaddes'e bağlı olduklarını iddia eden] hizipler yine de aralarında [İsa'nın doğası hakkında] çekişip duruyorlar!

2. Fakat [İsa'dan sonra gelenler] arasından çıkan gruplar farklı görüşleri savunmaya başladılar.¹³

Yıldırım:

1. Sonra onun hakkında bir takım gruplar kendi aralarında ayrılağa düştüler.

2. Ondan sonra kendisine mensup birtakım

¹¹ ez-Zuhruf 43/57-65

¹² ez-Zuhruf 43/64

¹³ Esed'in meâlinin Türkçe çevirisindeki bu farklılık İngilizce aslında da görülmektedir: 1. "And yet, the sects (that follow the Bible) are at variance among themselves (about the nature of Jesus)." 2. "But factions from among those (who came after Jesus) began to hold divergent views." Asad, Muhammad, a.g.e.

fırkalar aralarında ayrılığa düştüler.

Bu meâllerde tespit ettiğimiz problemleri şu şekilde ortaya koyabiliriz:

1. "Fırkaların kendi aralarında ihtilaf etmesi" ile "Aralarından çıkan fırkaların ihtilaf etmesi" aynı şey değildir. Birinci durumda, Hz. İsa'nın tabiatı hakkında henüz ihtilaf ortaya çıkmadan, değişik fırkaların mevcut olduğu ve bu mevcut fırkaların kendi aralarında sonradan ihtilaf ettikleri anlaşılırken; ikinci durumda, Hz. İsa'nın tabiatı hakkında çıkan tartışmaların sonucunda değişik görüşteki fırkaların ortaya çıktığı ve sonuçta aralarında ihtilaf ettikleri anlaşılır. Çantay, Çağrıncı-Turgut ve Esed'in meâllerinde bu çelişki kendini hissettirmektedir.

2. Ateş, birinci âyetin meâlinde "hizipler" kelimesini kullanıp parantez içinde kısa bir açıklamasını sunarken, ikinci âyette, Hıristiyan dünyasındaki mevcut mezhebî yapılanmayı karşılamaktan ziyade, günümüz Türkçe'sindeki kullanımıyla daha çok siyasî yapılanmayı çağrıştıran "parti" kelimesini kullanmaktadır.

3. Yıldırım, birinci âyette, ayrılığa düşmeye neden olan konuya "onun hakkında" diyerek açıklık getirip ihtilafın nedenini bir tek noktaya bağlarken, ikinci âyette, bu konuyu mutlak bir ifade tarzıyla vermiştir.

Örnek 3:

Hız. Yakub'un yanında özel bir değere sahip olan Yusuf'u kardeşleri kuyuya atar ve görmeliğine sahte bir kan sürerek, bir kurt tarafından yenildiğini babalarına bildirirler¹⁴. Bu olayda bir düzenbazlık olduğunu sezen Hz. Yakub, tepkisini şu ifadelerle dile getirir (Yûsuf 12/18):

بَلْ سَوَّلَتْ لَكُمْ أَنْفُسُكُمْ أَمْراً فَصَبْرًا جَمِيلًا

Kıssanın devam eden bölümünde, Mısır hazine bakanı olan Yusuf, yardım almak üzere gelen fakat kendisini tanımayan kardeşlerinden, bir sonraki gelişlerinde diğer kardeşini de getirmelerini ister. Bu durum Hz. Yakub'a ulaştırıldığında, Yusuf'un başına gelenin onun da başına geleceğinden endişelenir. Onu, oğullarından ancak sağlam bir söz almak kaydıyla gönderir. Yusuf, bir hile ile kardeşini yanında alıkoyar. Diğer kardeşleri babalarının yanına döndüğünde, onun hırsızlık yaptığını ve dolayısıyla alıkonulduğunu söylerler¹⁵. Oğullarının Yusuf'a yaptıkları gibi yine bir düzenbazlık yaptıklarını düşünen Yakub onlara hitaben yine aynı ifadeyle tepki gösterir (Yûsuf 12/83):

بَلْ سَوَّلَتْ لَكُمْ أَنْفُسُكُمْ أَمْراً فَصَبْرًا جَمِيلًا

Hız. Yakub bu sözü, birinci âyette Yusuf'a karşı,

ikinci âyette de Yusuf'un kardeşine karşı yapıldığını düşündüğü bir ihânet üzerine söylemiştir. Anlaşıldığına göre Hz. Yakub her iki olayda da aynı duygularını yaşamış ve bu duygularını aynı ifade kalıbına dökmüştür. Benzer siyâk-sibâk ilişkisi içerisinde söylenen ve aynı lafzî yapıdan oluşan bu iki ifadenin Türkçe'ye çevirisinin de doğal olarak aynı şekilde olması gerekir. Ancak, meâllere baktığımızda, bu iki ifadenin farklı cümlelerle tercüme edildiğini görmekteyiz:

Yazır:

1. Nefisleriniz sizi *aldatmış bir işe sevk etmiş*.
2. Size nefsiniz bir emir *tevsil etmiş*.

Yavuz:

1. Nefisleriniz sizi *aldatmış, böyle bir işe sürüklemiştir*.
2. Size nefisleriniz, *bir iş bezeyip yaptırmıştır*.

Ateş:

1. Nefisleriniz sizi *aldatıp bir işe sürükledi*.
2. Nefisleriniz size *bir işi süs(leyerek sizi ona sürük)ledi*.

Gümüştü:

1. Nefisleriniz size *(kötü) bir işi güzel gösterdi*.
2. Nefisleriniz sizi *(böyle) bir işe sürükledi*.

Esed:

1. Sizi kendi hayal gücünüz *bu kötü oyuna sürükledi!*
2. Kendi muhayyilenizdir *olmayacak bir işi size olağan gösteren*.¹⁶

Yıldırım:

1. Nefisleriniz sizi *aldatmış, bu işe sevk etmiş*.
2. Nefisleriniz size *bir işi cazip gösterip ayağınızı kaydırmıştır*.

Her iki âyete verilen anlamlar yakından incelendiğinde, yansıtılmak istenen anlamların birbirinden çok uzak olmadığı düşünülebilir. Ancak, tercümelelerde "سَوَّلَتْ" fiili için tercih edilen, "Nefsin insanı aldatıp bir işe sevk etmesi" ile "insana bir emir tevsil etmesi" (Yazır)¹⁷; "nefsin insanı aldatıp bir işe sürüklemesi" ile "insana bir iş bezeyip yaptırması" (Yavuz); "nefsin insanı aldatıp bir işe sürüklemesi" ile

¹⁶ Esed'in meâlinin aslında, her iki âyetin de tercümesi aynı iken, buradaki farklılık Türkçe çeviriden kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla burada ve müteakip örneklerdeki benzer durumlarda yapılacak eleştiriler eserin Türkçe çevirisine yöneliktir. Her iki âyette de söz konusu ifadenin orijinal çevirisi şu şekildedir: "Nay, but it is your (own) minds that have made (so terrible) a happening seem a matter of little account to you!"

¹⁷ Merhum M. Hamdi Yazır'ın bu ikinci tercümesine tercüme demek bile mümkün değildir. Zira yapılan iş, sadece "سَوَّلَتْ" fiilinin mastar şekline çevrilmesinden ibarettir.

¹⁴ Yûsuf 12/15-18.

¹⁵ Yûsuf 12/59-82.

"insana bir işi süslemesi" (Ateş); "nefsin insana bir işi güzel göstermesi" ile "insanı bir işe sürüklemesi" (Gümüş); "hayal gücünün insanı kötü bir oyuna sürüklemesi" ile "olmayacak bir işi olağan göstermesi" (Esed); ve nihayet "nefsin insanı aldatıp bir işe sevk etmesi" ile "bir işi cazip gösterip ayağını kaydırması"(Yıldırım), şeklindeki ifadelerin dikkatli bir okuyucu nazarında tamamıyla aynı anlamı yansıtan cümleler olmaktan çok uzak olduğu görülecektir.

Örnek 4:

Neml sûresi 80. ve 81. âyetlerde, Hz. Peygamberin, "ölü"ye işittiremeyeceği, arkasını dönüp kaçan "sağır"a çağrısını duyuramayacağı, "kör"ü sapıklığından koparıp ona istikamet vermeyeceği belirtildikten sonra, 81. âyetin son kısmında ilahî mesaja gerçek anlamda kulak verecek olanlar şu şekilde nitelendirilir (en-Neml 27/81):

إِنْ تَسْمَعُ إِلَّا مِنْ يَوْمِنُ بَيَاتِنَا فَيَمُّ مَسْلُومُونَ

Neml suresinde ifade edilen, Hz. Peygamber hakkındaki bu durum aynı ifade kalıpları içerisinde Rûm sûresinde¹⁸ de tekrarlanır ve sonuç aynı şekilde bağlanır (er-Rûm 30/53):

إِنْ تَسْمَعُ إِلَّا مِنْ يَوْمِنُ بَيَاتِنَا فَيَمُّ مَسْلُومُونَ

Bu âyetlerin tercümesinde dikkati çeken husus, "فَيَمُّ مَسْلُومُونَ" kısmının cümle içerisindeki fonksiyonun her iki âyette farklı algılanmış olmasıdır. İbarenin başında yer alan atıf harfi "ذ"¹⁹, kendinden sonra gelen kısmı nereye atfetmektedir? Atıf "من" kısmına ise, anlam, "Sen mesajını ancak, âyetlerimize inanıp teslim olanlara duyurabilirsin" olurken, eğer atıf "تَسْمَعُ" kısmına ise o zaman anlam, "Sen mesajını ancak, âyetlerimize inananlara duyurabilirsin. Onlar da hemen teslim olurlar" şeklinde olacaktır. Birinci durumda duyurabilme ancak önceden teslim olanlar için mümkün iken, ikinci durumda, duyuktan sonra teslim olma olayı gerçekleşmektedir. Mütercimlerimiz bu iki durumdan birini tercih edebilirlerdi. Neticede bu tercih onların kendi değerlendirmelerini yansıtır. Eğer birini tercih etmişlerse, tutarlılık göstererek her iki âyette de bu tercihlerini yansıtmaları gerekirdi. Ancak, aşağıdaki örnekler baktığımızda, durumun hiç de böyle olmadığı görülmektedir:

Çantay:

1. Sen âyetlerimize iman edecek kimselerden başkasına (söz) dinletemezsin. İşte müslüman olanlar onlardır.

2. Sen (başkalarına değil) ancak âyetlerimize iman edip de müslüman olanlara, (yalnız) onlara din-

¹⁸ er-Rûm 30/52-53.

¹⁹ ed-Dervîş, Muhyiddin, *İ'râbu'l-Kur'âni'l-Kerim*, Dâru'bnî Kesir, Beyrut 1992, VII, 255.

letebilirsin.

Davudoğlu:

1. Sen, ancak bizim âyetlerimize iman edeceklere işittirsin. İşte onlar müslüman olanlardır.

2. Sen ancak bizim âyetlerimizi iman edip de Müslüman olanlara duyurabilirsin.

Dönmez:

1. Ancak âyetlerimize inanıp da teslim olanlara duyurabilirsin.

2. Ancak teslimiyet göstererek âyetlerimize iman edenlere duyurabilirsin²⁰.

Öztürk:

1. Teslim olmuş kişiler halinde âyetlerimize inananlardan başkasına sesini duyuramazsın.

2. Sen ancak, âyetlerimize iman edenlere dinle-tirsin de onlar müslüman oluverirler²¹.

Esed:

1. Sen (sesini) ancak mesajlarımıza inanmaya istekli olanlara işittirebilirsin, ki onlar da zaten bize yürekten boyun eğecek olan kimselerdir.

2. Sen [davetini] ancak mesajlarımıza inanmak isteyenlere ve böylece kendilerini Bize teslim edenlere duyurabilirsin.²²

Örnek 5:

Hız. Mûsâ kıssası bağlamında aşağıdaki âyet iki ayrı sûrede tekrarlanır. Konu, Firavun ve etrafındakilere mucize gösterilmesidir. Hız. Mûsâ'nın asâsı "yılan"a dönüşmüştür. Bu dönüşüm, büyü neticesinde oluşan bir göz yanılması olmayıp, asâs mucize eseri olarak "gerçek bir yılan" olmuştur (el-A'râf 7/107 ve eş-Şu'arâ 26/32):

فَأَلْفَى عَصَاهُ فَإِذَا هِيَ ثُعْبَانٌ مُّبِينٌ

İki ayrı sûrede geçen bu âyetin çevirisinde dikkatimizi çeken nokta, "ثُعْبَانٌ مُّبِينٌ" ifadesine verilen anlamdır:

Yazır:

1. Koskoca bir ejderha

²⁰ Buradaki tercüme farklılığı, yukarıdaki tespitimizden farklı bir alanda gerçekleşmiş; birinci âyette "فَيَمُّ مَسْلُومُونَ" kısmı "مَنْ يَوْمِنُ بَيَاتِنَا" kısmına "takib" manasında atfedilirken, ikinci âyette "فَيَمُّ مَسْلُومُونَ" kısmı "مَنْ يَوْمِنُ بَيَاتِنَا" kısmına hâl cümlesi yapılmıştır.

²¹ Sayın Öztürk'ün meâlinde ise, birinci âyette, sayın Dönmez'in ikinci âyetteki tercümesi gibi, "فَيَمُّ مَسْلُومُونَ" kısmı "مَنْ يَوْمِنُ بَيَاتِنَا" kısmına hâl cümlesi yapılırken, ikinci âyette "فَيَمُّ مَسْلُومُونَ" kısmı "تَسْمَعُ" kısmına atfedilmiştir.

²² Türkçe çevirideki bu farklılık eserin orijinal metinde görülmemektedir. Esed'in her iki âyete verdiği meâl, ikinci âyetteki parantez içi "thy call" ifadesinin dışında aynıdır: 1. "None canst thou make hear save such as (are willing to) believe in Our messages, and thus surrender themselves unto Us". 2. "None canst thou make hear (thy call) save such as (are willing to) believe in Our messages, and thus surrender themselves unto Us."

2. *Apaçık bir ejderha*

Doğrul:

1. *Apaşikâr bir ejderha*
2. *Apaşikar, koca bir yılan*

Yavuz:

1. *Kocaman bir ejderha*
2. *Apaçık bir ejderhâ*

Davudoğlu:

1. *Kocaman bir ejderha*
2. *Açıkça bir ejderha*

Gümüþ-Dönmez:

1. *Apaçık bir ejderha*
2. *Apaçık koca bir yılan*

Yıldırım:

1. *Koskoca bir ejderha*
2. *Her haliyle tam bir ejderha*

Bazı mütercimler, "تُعْبَانُ" kelimesinin anlamının "yılan" mı yoksa "ejderha" mı olduğuna karar verecekken; bazıları da "مَيْبِنٌ" kelimesinin anlamının "koskoca, kocaman" mı yoksa "apaçık, her haliyle" mi olduğuna henüz karar verememiş gözükmektedir. "Yılan" ile, gerçek hayatta olmayan mevhûm bir varlığın adı olan "ejderha"²³ aynı şeyler olmadığı gibi, fizikî büyüklüğü ifade eden "koskoca, kocaman" kelimeleriyle, göz yanılması olmadığını anlatan "apaçık, her haliyle" nitelendirmeleri de aynı anlamları yansıtmamaktadır.

Örnek 6:

Aşağıdaki ifade değişik sùrelerde geçmekte ve hepsinde de muhataplar bozgunculuktan sakındırılmaktadır. Metnin orijinali lafzî yapı itibariyle aynı ve âyetler benzer siyâk-sibâk ilişkisi içinde bulunduğu halde, farklı yerlerdeki âyetlerde değişik ifadelerle çeviri yapılmış olması dikkat çekicidir (el-Bakara 2/60; el-A'râf 7/74; Hûd 11/85; eş-Şu'arâ

²³ Ejderhâ: "Yılana benzeyen, ancak dört ayaklı ve kanatlı olan ve ağzından alevler püskürdüğüne inanılan hayâlî bir hayvan." Şemseddin Sâmî, *Kâmûs-i Türkî*, Enderun Kitabevi, İstanbul 1989, s. 93-94. Kanaatimizce, "تُعْبَانُ" kelimesinin "ejderhâ" şeklindeki tercümesine, bazı tefsirlerde geçen, hayâlî ve abartılı tasvirler etkili olmuştur. Bu tasvirler özetle şu şekildedir: "Söz konusu yılan bir şehir büyüklüğündedir. Ağzını açar, çenesinin alt kısmını yere, üst kısmını Firavun'un sarayının surları üzerine koyar. Sonra Firavun'u ele geçirmek için ona yönelir. Firavun panîğe kapılarak yerinden sıçrar ve bağırır: 'Ey Mûsâ, şunu tut, sana inanıyorum, israiloğullarını seninle göndereceğim.' Bunun üzerine Mûsâ onu tutar ve yılan tekrar âsâya dönüşür. Bu arada oradaki topluluk arasında panik olmuş ve çıkan kargaşada yirmibeş bin kişi ölmüştür." Bk. et-Taberî, *Câmi'u'l-Beyân*, Dâru'l-Fikr, Beyrut 1405, IX, 14; en-Nesefî, *Medâriku'l-Tenzîl*, baskı yeri ve tarihi yok, II, 28; İbn Kesir, *Tefsîru'l-Kur'ân'l-Azîm*, Dâru'l-Fikr, Beyrut 1401, II, 237; el-Âlûsî, *Rûhu'l-Me'ânî*, Dâru lhyâi't-Türâsî'l-Arabî, Beyrut, ts., IX, 215.

26/183; el-Ankebût 29/36):

وَلَا تَعْتَوُوا فِي الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ

Yazar:

1. *Müfsidlik ederek yeryüzünü fesada vermeyin.*
2. *Yeryüzünü fesadçılıkla berbad etmeyin.*
3. *Yeryüzünde müfsidlik ederek fenalık etmeyin.*
4. *Yeryüzünü ihtilâlcilikle fesada vermeyin.*
5. *Müfsidlikle yeryüzünü berbad etmeyin.*

Çantay:

1. *Yer yüzünde fesadçılar olarak taşkınlık yapmayın.*
2. *Yer yüzünde fesadçılar olup taşkınlık yapmayın.*
3. *Yer yüzünde fesadçılar olarak fenâlık yapmayın.*
4. *Yer (yüzün)de fesadçılar olarak bozgunculuk etmeyin.*
5. *Yer yüzünde fesadçılar olarak bozgunculuk yapmayın.*

Doğrul:

1. *Yeryüzünde fesat çıkararak âsî olmayın.*
2. *Yeryüzünde fesat çıkararak şımarmayın.*
3. *Ortalığı fesada vererek fenalık yapmayın.*
4. *Ortalığı fesada verip yeryüzünün düzenini bozmayın.*
5. *Yeryüzünde kötülük işleyerek, fesat çıkararak dolaşmayın.*

Yavuz:

1. *Kötülük ederek yeryüzünü fesada vermeyin.*
2. *Yeryüzünde fesad peşinde koşarak müfsidlik etmeyin.*
3. *Yeryüzünde fesad çıkararak fenalık ekmeyin.*
4. *Yeryüzünü yağmacılıkla, ihtilâlcilikle fesada vermeyin.*
5. *Yeryüzünde fesadçılar olarak isyan etmeyin.*

Ateş:

1. *Yeryüzünde bozgunculuk yaparak (şuna buna) saldırmayın.*
2. *Yeryüzünde bozgunculuk yapıp karışıklık çıkarmayın.*
3. *Yeryüzünde bozgunculuk yaparak kötülük etmeyin.*
4. *Yeryüzünde bozgunculuk yaparak karışıklık çıkarmayın.*
5. *Yeryüzünde karışıklık çıkarıp bozgunculuk*

yapmayın.

Davudoğlu:

1. Yeryüzünde kötülük ederek *fesad çıkarmayın*.
2. Yeryüzünde fesadçılar olup *taşkınlık yapmayın*.
3. Yeryüzünde fesad çıkararak *fenalık yapmayın*.
4. Yeryüzünde fesadçılık yaparak *azmayın*.
5. Yeryüzünü fesadçılıkla *berbat etmeyin*.

Özek-Gümüş-Dönmez:

1. Sakın yeryüzünde *bozgunculuk etmeyin*.
2. Yeryüzünde *fesatçılar olarak karışıklık çıkarmayın*.
3. Yeryüzünde *bozguncular olarak dolaşmayın*.
4. Yeryüzünde *bozgunculuk yaparak karışıklık çıkarmayın*.
5. Yeryüzünde bozgunculuk yaparak karışıklık çıkarmayın.

Öztürk:

1. Yeryüzünde bozgunculuk yaparak *şuna buna saldırmayın*.
2. Fesat çıkararak yeryüzünü *berbat etmeyin*.
3. Yeryüzünde bozgunculuk yaparak *dolaşmayın*.
4. Yeryüzünde bozgunculuk yaparak *terör estirmeyin*.
5. Bozgunculuk yaparak *ülkenin huzurunu kaçırmayın*.

Esed:

1. Yeryüzünün yozlaşmasına ve çürümesine yol açarak *bozgunculuk yapmayın*.
2. Yeryüzünde bozgunculuk yapıp *karışıklığa yol açmayın*.
3. Kötülüğü yayarak yeryüzünde *karışıklık çıkarmayın*.
4. Yeryüzünde bozgunculuk yaparak karışıklık çıkarmayın.
5. Yeryüzünde bozgunculuk yaparak *kötülük işlemeyin!*²⁴

Yıldırım:

1. Sakın yeryüzünde fesat çıkararak *taşkınlık yapmayın*.

2. Bozgunculuk yaparak dünyada *karışıklık çıkarmayın*.

3. Ülkede müfsitlik ederek *fenalık yapmayın*.

4. Ülkede bozgunculuk yaparak *nizamı bozmayın*.

5. Ülkede fesatçılık yaparak *düzeni bozmayın*

Mütercimlerin beş ayrı âyette geçen aynı ifade kalıbına verdikleri anlamlar arasındaki farklılıklar, yoruma ihtiyaç bırakmayacak şekilde açıktır.

Örnek 7:

Kâfirler, ilahî mesaj karşısında takındıkları olumsuz tavrın âhiretteki doğal sonucuyla karşılaştıklarında pişmanlıklarını dile getirip özür dilemeye çalışacaklardır. Kur'an, bu insanların hesap gününde ve cehennem cezasına çarptırıldıklarında karşılaşılabilecekleri muameleyi anlatmak üzere üç ayrı âyette "ولا هم يستعتبون" ifadesini kullanır. Bu ifade her üç âyette de aynı bağlamda geçer ve doğal olarak aynı anlamı ifade eder. Dolayısıyla Türkçe'ye de aynı şekilde çevirisi gerekir. Bununla birlikte mütercimlerin bunu çoğunlukla yapmadıklarını görmekteyiz (en-Nahl 16/84; er-Rûm 30/57; el-Câsiye 45/35):

ويوم نبعث من كل أمة شهيداً ثم لا يؤذون للذين كفروا
ولا هم يستعتبون

فيومئذ لا ينفع الذين ظلموا معذرتهم ولا هم يستعتبون
فاليوم لا يخرجون منها ولا هم يستعتبون

Yazır:

1. Ne de onlardan *tarziye istenecek*.
2. *Ve dertlerinin çaresine bakılmaz*.
3. *Ve kendilerinden tarziye de kabul edilmez*.

Çantay:

1. Onlardan *tarziye de talep (ve kabul) edilmeyecek*.
2. Onlardan (Allahın râzî olacağı şey'e) *rücû' da istenmeyecektir*.
3. Onların *tarziyeleri de kabul edilmeyecektir*.

Doğrul:

1. Onlara *sitem edilmeyecek*.
2. Onlardan *tevbe de istenmeyecek*.
3. Onlardan *özür de aranmayacaktır*.

Yavuz:

1. Ne de Allah'ın razı olduğu şeye dönüş kendilerinden *istenecek veya kabul olunacak*.
2. *Ve dertlerinin çaresine bakılmaz*.
3. *Ve kendilerinden (Allah'ı razı kılacak) bir özür de kabul edilmez*.

²⁴ Farklı âyetlerde tekrarlanan söz konusu ifadenin benzer şiyâk-sibâk ilişkisi içinde aynı anlamı ifade ettiğinin farkında olan Esed, haklı olarak çeviriyi hep aynı şekilde yapmıştır: "And do not act wickedly on earth by spreading corruption." Ancak Esed'in bu hassasiyeti Türkçe çeviriye maalesef yansımamıştır.

Ateş:

1. Ne de onların özür dilemeleri istenir.
2. Ne de onlardan rıza talep etmeleri istenir.
3. Ne de kendilerinden Allah'ı memnun etmeğe çalışmaları istenir.

Davudoğlu:

1. Ne de onlardan tarziye istenecek.
2. Dertlerinin çaresine de bakılmaz.
3. Ve kendilerinden özür dileme de kabul edilmeyecektir.

Gümüş-Dönmez-Turgut

1. Ne de onların özür dilemeleri istenir.
2. Onlardan Allah'ı hoşnut etmeye çalışmaları da istenmez.
3. Onların (Allah'ı) hoşnut etmeleri de istenmeyecektir.

Öztürk:

1. Ne de özür dilemelerine imkan sağlanır.
2. Onlardan Allah'ı hoşnut etmeleri de istenmez.
3. Özür dilemeleri de kabul edilmeyecek.

Esed:

1. Af dilemeleri de asla kâle alınmayacaktır.
2. Ne de kendilerini düzeltmelerine izin verilecektir.
3. Ne de bir değişiklik yapmalarına izin verilecek.²⁵

Yıldırım:

1. Ne de özür dileme imkânları bırakılacak.
2. Onlardan tarziye vermeleri de istenmez. (Dünyaya gönderilip Allah'ı razı etme, imanlı bir hayat sürme fırsatı verilmez.)
3. Ne de özürleri kabul edilip dünyaya gönderilirler.

Burada, "ولا هم يستعتبون" ifadesine verilen anlamların, her üç âyette de büyük ölçüde farklılık arz ettiği açıkça görülmektedir. Yapılan tefsiri tercümelemlerin bir kısmı anlam bakımından paralellik arz edebilir. Ancak, bazılarının oldukça farklı olduğu göze çarpmaktadır. Meselâ, "tarziye istemek" ile "dertlerinin çaresine bakmak" (Yazır, Davudoğlu); "sitem etmek" ile "tevbe istemek" ve "özür aramak" (Doğrul) ifadelerinin anlam bakımından birbirine ne kadar uzak olduğu gayet açıktır.

²⁵ Esed'in söz konusu ifadeye her üç âyette de yüklediği anlam aynıdır: 1. "And neither will they be allowed to make amends." 2 ve 3. "Nor will they be allowed to make amends."

Örnek 8:

Aşağıda söz konusu edeceğimiz üç âyette, Hz. Peygambere, dinî gerçeklerin yayılmasını engellemek için çalışan kavmine karşı nasıl bir tavır takınması gerektiği bildirilmekte, âyetlerin takip eden kısımlarında, mutlu sonun kimin lehine, kötü sonun kimin aleyhine gerçekleşeceğinin pek yakında görüleceğini haber vermesi istenmektedir (el-En'âm 6/135; Hûd 11/121; ez-Zümer 39/39):

قُلْ يَا قَوْمِ اعْمَلُوا عَلَىٰ مَكَانَتِكُمْ إِنِّي عَامِلٌ
وَقُلْ لِلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ اعْمَلُوا عَلَىٰ مَكَانَتِكُمْ إِنَّا عَامِلُونَ
قُلْ يَا قَوْمِ اعْمَلُوا عَلَىٰ مَكَانَتِكُمْ إِنِّي عَامِلٌ فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ

Diğer bir âyette de (Hûd 11/93) Hz. Şuayb'ın aynı üslupla kavmine seslendiği haber verilmektedir:

وَيَا قَوْمِ اعْمَلُوا عَلَىٰ مَكَانَتِكُمْ إِنِّي سَوْفَ تَعْلَمُونَ

Bu dört âyetin her birinde şu ortak ifade kalıbı kullanılmaktadır:

"اعْمَلُوا عَلَىٰ مَكَانَتِكُمْ إِنِّي عَامِلٌ (إِنَّا عَامِلُونَ)"

Âyetler siyâk-sibâk ilişkisi çerçevesinde incelendiğinde bu ifadenin geçtiği her yerde hep aynı anlama geldiği görülecektir. Durum böyle olmakla birlikte, bu ifade kalıbının, söz konusu dört âyette de aynı anlamı yansıtacak bir cümle yapısıyla Türkçeye çevrilmediği görülmektedir. Âyetlere bu şekilde farklı anlamlar yüklenmesindeki etken, kanaatimizce, "اعْمَلُوا عَلَىٰ مَكَانَتِكُمْ" ibaresinin bazı müfessirlerce iki şekilde te'vil edilmesi olmuştur:

1. "Gücünüz yettiğince"
2. "Bulduğunuz şirk konumu içerisinde"²⁶.

Halbuki mütercimler, bu iki te'vilden birini tercih ederek, her dört âyeti de aynı şekilde tercüme edebilirlerdi. Ancak, farklı yerlerde farklı te'villerin tercih edilmiş olması, tercümede tutarsızlığa neden olmaktadır. Âyetlerin meâlini yukarıdaki sıraya göre verdiğimizde, bu iki farklı te'vilin tesirini görebiliriz:

Yazır:

1. Bütün kuvvetinizle yapın yapacağınızı ben vazifemi yapıyorum. (1. te'vil)
2. Siz yerinizde sayarak yapacağınızı yapın her halde biz çalışıyoruz. (2. te'vil)
3. Haliniz üzere çalışın, her halde ben çalışıyorum. (2. te'vil)
4. Bütün kuvvetinizle yapacağınızı yapın, ben

²⁶ el-Kurtubî, *el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'an*, Dâru's-Şa'b, Kahire 1372, VII, 89; el-Beydâvî, *Envârü't-Tenzil*, Dâru'l-Fikr, Beyrut 1416, II, 454; en-Nesefî, *a.g.e.*, I, 346; Ebu's-Su'ud, *İrşâdü'l-Akli's-Selîm*, Beyrut, ts., III, 188; IV, 236; eş-Şevkânî, *Fethu'l-Kadir*, Dâru lhyâi't-Türâsi'l-Arabî, Beyrut, ts., II, 164-165; el-Âlûsî, *a.g.e.*, VIII, 30; XII, 126-127; XXIV, 6.

vazifemi yapıyorum. (1. te'vil)

Çantay:

1. *Elinizden geleni* (komayın) yapın. Ben (vazifemi) hakkıyla yapanım. (1. te'vil)
2. *Elinizden, gücünüzden geleni* yapın. Biz de şüphesiz çalışıcılarız. (1. te'vil)
3. *Siz bulunduğunuz hâl (ve minvâl) üzere* çalışın. Şüphesiz ben çalışanım. (2. te'vil)
4. *Elinizden geleni* yapın. Ben de (vazifemi) yapıcıyım. (1. te'vil)

Yavuz:

1. *Bütün kuvvetinizle yapacağınızı* yapın. Ben vazifemi yapıyorum. (1. te'vil)
2. *Bulduğunuz hal üzere* çalışın, biz de çalışıcılarız. (2. te'vil)
3. *Bulduğunuz hal (küfür ve düşmanlık) üzere* çalışın. Elbet ben de çalışıyorum. (2. te'vil)
4. *Bütün imkanlarınızla yapacağınızı* yapın. Ben de vazifemi yapacağım. (1. te'vil)

Ateş:

1. *Gücünüz yettiğince yapacağınızı* yapın, ben de yapacağımı yapıyorum. (1. te'vil)
2. *Olduğunuz yerde yapacağınızı* yapın, biz de yapıyoruz! (2. te'vil)
3. *Durumunuza göre bildiğinizi* yapın, ben de (bildiğimi) yapıyorum. (2. te'vil)
4. *Olduğunuz yerde (yaptığınızı)* yapın, ben de yapıyorum. (2. te'vil)

Davudoğlu:

1. *Bütün kuvvetinizle yapacağınızı* yapın. Ben (vazifemi) yapıcıyım. (1. te'vil)
2. *Elinizden geleni* (geri koymayın, yapacağınızı) yapın! Çünkü biz çalışıyoruz. (1. te'vil)
3. *Siz bulunduğunuz hal üzere* çalışın. Elbette ben de çalışıyorum. (2. te'vil)
4. *Bütün kuvvetinizle yapacağınızı* yapın! Ben (vazifemi) yapıyorum. (1. te'vil)

Yıldırım:

1. *Vargücünüzle elinizden geleni* yapın. Ben vazifemi yapıyorum. (1. te'vil)
2. *Siz yerinizde sayarak elinizden geleni* yapın, ama biz de çalışacağız, gerekeni yapacağız. (1. ve 2. te'vil)
3. *Siz elinizden gelen fenalığı* yapın, ama ben de işime devam edeceğim. (1. te'vil)
4. *Siz vargücünüzle elinizden geleni* yapın, ben

de vazifemi yapıyorum. (1. te'vil)

Örnek 9:

Hacc sûresinde, ilahî mesaja karşı gelen toplumların helâk edilmelerinin belli bir sürece tabi olduğundan, Hz. Peygamberin yalnızca bir uyarıcı oluşundan ve iman edip sâlih amel işleyenlere bağışlanma ve değerli bir rızık olduğundan bahsedildikten²⁷ sonra, azabı hakedenlerden bahisle şöyle denilmektedir (el-Hacc 22/51):

وَالَّذِينَ سَعَوْا فِي آيَاتِنَا مُعَاجِزِينَ أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْحَجِيمِ

Sebe sûresinde de âhiret hayatının gerçekleşeceğini ihtimal dışı gören kâfirlere hitâben, her şeyden haberdar olan Allah'ın bu işi gerçekleştireceği ve neticede de, iman edip sâlih amel işleyenler için bağışlanma ve değerli bir rızık olduğu vurgulandıktan²⁸ sonra, yine azabı hak edenlerden bahisle şöyle denilmektedir (Sebe' 34/5):

وَالَّذِينَ سَعَوْا فِي آيَاتِنَا مُعَاجِزِينَ أُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مِّن رَّجْزِ الْبَٰئِثِ

Yine Sebe sûresinde, inkarcı toplulukların ileri gelen varlıklı kimselerinin, mal ve evlat gücüne dayanarak kendilerine herhangi bir azabın dokunmamaacağını ile sürmeleri üzerine, rızkın genişletilmesi ya da kısılması olayının Allah'ın elinde olduğu, mal ve evlat çokluğunun kişiyi kurtaracak bir değer olmadığı, kurtuluşun tek şartının iman ve sâlih amel olduğu vurgulandıktan²⁹ sonra, yine azabı hak edenlerden bahisle şöyle denilmektedir (Sebe', 34/38)

وَالَّذِينَ يَسْعَوْنَ فِي آيَاتِنَا مُعَاجِزِينَ أُولَٰئِكَ فِي الْعَذَابِ مُحْضَرُونَ

Her üç âyette de, müşrikler, ilahî mesaj (âyetler) karşısında takındıkları olumsuz ve tepkisel tavırlarıyla gündeme gelmektedir. Yine her üç âyet de benzer siyâk-sibâk ilişkisi içerisinde yer almaktadır. Bu durumda "وَالَّذِينَ سَعَوْا (يسعون) فِي آيَاتِنَا مُعَاجِزِينَ" ifadesinin aynı şekilde Türkçe'ye çevirisi gerekirken, bazı meâllerde bunu göremiyoruz:

Yazır:

1. Ayetlerimiz hakkında *muaccizlik için* koşuşanlar...
2. Ayetlerimizi *hükümsüz bırakmak için* yarışanlar...
3. Âyetlerimizi *hükümsüz bırakmak için* yarış ederek çalışınlar...

Çantay:

1. Âyetlerimiz(in, akıllarınca, red ve ibtali)

²⁷ el-Hacc 22/47-50.

²⁸ Sebe' 34/3-4.

²⁹ Sebe' 34/34-37.

hususunda *birbirini âciz bırakacak bir halde* (fesad yaşına) koşanlar(a gelince:)...

2. *Birbiriyle yarış edercesine* âyetlerimizin içinde koşanlar(a gelince:)...

3. *Birbiriyle yarışarcasına* âyetlerimizin içinde koşanlar (yok mu)³⁰...

Yavuz:

1. Âyetlerimiz (KUR'AN'ımız) hakkında *fesad için* koşuşanlar...

2. Âyetlerimizi *iptal etmek için yarışarcasına* koşanlara...

3. Âyetlerimizi *reddetmek için yarışarcasına* gayret sarfedenler...

Ateş:

1. Âyetlerimizi *etkisiz bırakmak için* çalışanlara gelince...

2. Âyetlerimiz hakkında (*bizi*) *âciz bırakmaya* çalışanlara gelince...

3. Âyetlerimizi *etkisiz kılmağa* çalışanlara gelince...

Davudoğlu:

1. Âyetlerimiz hakkında *fesad için* koşuşanlar ise...

2. Âyetlerimizi *hükümsüz bırakmak için* yarışanlar var ya!

3. Bizim âyetlerimizi *hükümsüz bırakmak için* koşanlar ise...

Yıldırım:

1. Âyetlerimizi akılları sıra *etkisiz bırakmak için* cabalayıp duranlar...

2. Âyetlerimize *karşı koymak için* çalışanlara, hükümümüzden kurutulacaklarını sananlara...

3. Âyetlerimize *karşı koymak için Peygamberlerimizle mücadele edenler ve elimizden kaçıp kurtulacaklarını zannedenler.*

Âyetler arasındaki bu tercüme farklılıklarının nedeni, muhtemelen, "مُعَاجِزِينَ" kelimesiyle ilgili kaynaklarda yer alan farklı yorumlardır. İbn Abbâs, Katâde, Mücahid gibi müfessirlerden nakledilen ve kıraat farklılığı³¹ temeline de dayanan bu yorumlara göre "مُعَاجِزِينَ" kelimesine şu anlamlar verilmiştir:

1. Muhalefet ve düşmanlık edenler.

2. Allah'ı âciz bırakacaklarını ve O'nun kendileri-

ne güç yetiremeyeceklerini zannedenler.

3. İnsanları taciz ederek, onları Hz. Peygamber'e uymaktan ve Kur'an'a imandan alıkoymaya çalışanlar³².

4. Müminlerin hakkı üstün tutma gayretlerine karşı onların gayretini etkisiz bırakmak üzere müminlerle yarış edenler.

5. İnsanları imandan alıkoyma gayreti içinde olanlar.

6. Yeniden diriltilmeyeceklerini düşünerek Allah'ı âciz bırakacaklarını zannedenler³³.

Örnek 10:

Vahyin ilk muhatabı durumundaki Mekke müşrikleri, ilahî mesajın toplum üzerindeki etkisini azaltmak ve ortadan kaldırmak için, Hz. Peygamber'i değişik küçültücü sıfatlarla nitelendiriyor ve böylece ona karşı psikolojik bir savaş veriyorlardı. Hz. Peygamber'e karşı yapılan bu temelsiz yakıştırmaları eleştiren iki âyet, iki ayrı sûrede aynı lafzî yapıyla yer alır. İsrâ suresi 47. âyette ve Furkan suresi 8. âyette, müşriklerin Hz. Peygamber hakkında "büyülenmiş bir adam" tabirini kullandıkları aktarıldıktan sonra her iki âyetin de peşinden lafız olarak aynı olan şu âyet gelmektedir (el-İsrâ 17/48; el-Furkân 25/9):

أَنْظُرْ كَيْفَ ضَرَبُوا لَكَ الْأَمْثَالَ فَضَلُّوا فَلَا يَسْتَطِيعُونَ سَبِيلاً

Aynı siyâk-sibâk ilişkisi içerisinde bulunan ve iki ayrı surede geçen bu iki âyetin de, farklı ifadelerle Türkçe'ye aktarıldığını görmekteyiz:

Yazır:

1. Bak *seni nelere kıyas ettiler* de nasıl dalâlete düştüler, onun için bir yol bulmağa tab ü tüvanları yok.

2. Bak *senin hakkında ne kıyaslar, ne temsiller yaptılar* da çıkmaza saptılar, artık hiçbir yol bulamazlar.

Doğrul:

1. Baksana, onlar *seni kimlere benzettiler* de saptılar, artık onlar (doğru) yolu bulmazlar.

2. Bak! onlar (sana neler söylüyor), *senin hakkında ne temsiller ileri sürüyorlar* da sapıyor ve artık yol bulamıyorlar.

Yavuz:

1. Bak, *seni nelere nisbet ettiler (şairdir, sahirdir, mecnundur dediler)* de nasıl dalâlete düştüler! Artık hak yolu bulmağa güçleri yetmez.

2. (Ey resulüm) bak, *senin hakkında ne temsiller yaptılar* da hakdan saptılar; artık hiç bir yol bulamazlar.

Ateş:

1. Bak, *nasıl misâller verdiler (seni şâire,*

³⁰ Merhum Çantay'ın "âyetlerin içinde koşmak" tan ne kastettiğini anlamak gerçekten çok güç. Türk okuru için bir anlam ifade etmeyen ve lafzî tercüme metoduyla oluşturulan bu tür çevirilere kanaatimizce tercüme demek bile doğru değildir.

³¹ Kelimenin "mu'âcizîn" veya "mu'accizîn" şeklinde okunması. Bk. et-Taberî, a.g.e., XVII, 185.

³² et-Taberî, a.g.e., XVII, 185.

³³ el-Âlûsî, a.g.e., XVII, 171.

büyücüye, kâhine ve mecnûna benzettiler) de şaşılar. Artık bir daha yolu bulamazlar.

2. Bak, *senin için nasıl benzetmeler yaptılar* da saptılar. Artık bir daha yolu bulamazlar.

Davudoğlu:

1. Bak, *sana nasıl misaller verdiler (şairdir, sihirbazdır, delidir dediler)* de, bu yüzden saptılar. Artık bir yol bulmaya da güçleri yetmez.

2. Bak, *senin hakkında ne temsiller yaptılar* (da çıkmaza) saptılar. Artık hiçbir yol bulamazlar.

Öztürk:

1. Bak nasıl örnek verdiler sana, nasıl sapıttılar. Artık *hiçbir yola varamazlar*.

2. Bak da gör! Nasıl da örnekler sunuyorlar sana. Sapıttılar, artık *bir daha yol bulamazlar*.

Yıldırım:

1. Bak Resûlüm, *seni nelere kıyas ettiler (gâh şair, gâh büyücü, gâh kâhin, gâh mecnûn dediler)* de nasıl dalâlete düştüler? Hem öyle sersemleştiler ki artık yol bulacak halleri kalmadı.

2. İşte bak *senin hakkında nasıl tutarsız misaller getiriyorlar*. Doğrusu onlar saptılar, artık asla yol bulamazlar!

Örnek 11:

Kur'an, sık sık, helâk olmuş kavimleri konu alan kıssalar anlatır ve muhataplarını, küfürde inat ettikleri takdirde aynı şekilde cezalandırılabilecekleri yolunda uyarır. Sünnetullah gereği, helâk olmuş kavimlerin güç ve kuvvet bakımından üstün konumda olmaları, onların helâkine engel olamamıştır. İki âyette, mal, evlat ve sosyal statü bakımından kendine güvenen ve oldukça mağrur olan vahyin ilk muhatapları ile helâk olmuş eski kavimler arasında karşılaştırma yapılırken "اشد منهم بطشاً" ifadesi kullanılır (ez-Zuhruf, 43/8; Kâf, 50/36)

فَاهَلَكْنَا أَشَدَّ مِنْهُمْ بَطْشًا وَمِثْلَ الْأُولَىٰ
وَكَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنْ قَرْنٍ هُمْ أَشَدَّ مِنْهُمْ بَطْشًا فَنَقَّبُوا
فِي الْبِلَادِ

Her iki âyette de aynı anlama gelen bu ifadenin, bazı meâllere baktığımızda farklı tarzda tercüme edildiğini görmekteyiz:

Yazar:

1. Onun için biz *onlardan daha sert pençelileri* helâk ettik, ve evvelkilerin meseli geçti.

2. Hem önlerinde nice karn helâk ettik, *onlar tutumca onlardan daha çetin* idiler...

Ateş:

1. Biz de *bunlardan daha güçlü olan* (o kavimleri) helâk ettik. Öncekilerin örneği geçti.

2. Bunlardan önce nice kuşakları helak etmiştik

ki onların tutuşu bunlardan daha kuvvetli idi, yakalaması da daha güçlü idi. Ülkelerde gezip dolaşmışlardı. Ama bir kurtuluş buldular mı?

Öztürk:

1. Biz, *gücü kuvveti onlardan daha üstün olanları* da helak etmişizdir. Öncekilerin örneği geçti.

2. Onlardan önce nice nesilleri helak ettik ki, *vuruş ve tutuşları bunlardan daha zorlu*du....

Burada dikkat çeken tercüme farklılığı, "بَطْشًا" kelimesine âyetin birinde lafzî anlam yüklenirken, diğerinde tefsirî tercüme yoluna gidilmiş olmasından kaynaklanmaktadır.

Örnek 12:

Kur'an, cehennem ehlinin içinde buldukları çaresizlik durumunu değişik yerlerde anlatır. Cehennem hayatı değişik dramatik sahnelerle muhatapın zihninde canlandırılmaya çalışılır. Bu sahnelerin bir tanesi de, cehennemliklere sunulacak içeceğin tasviridir. İki âyette bu içecek "المُهَلَّ" kelimesiyle nitelenir (el-Kehf 18/29; ed-Duhân 44/43-46):

وَأَنْ يَسْتَفِئُوا يُغَاثُوا بِمَاءٍ كَالْمُهَلِّ بِشَوَىٰ الْوَجْهِ
أَنْ شَجَرَةَ الرَّقْمِ. طَعَامُ الْأَيْمِ. كَالْمُهَلِّ يَغْلَىٰ فِي الْبَطْنِ.

"المُهَلَّ"e benzeyen bir içecek türü, içme aşamasında yüzleri kavuruyor, içildikten sonra da karn içerisinde kaynamaya devam ediyor. İşte bu kelime, iki âyette de aynı siyak-sibak ilişkisinde gelmektedir. Fakat meâllere baktığımızda, aynı mütercimim bu kelimeye iki ayrı âyette iki ayrı anlam yüklediğini görmekteyiz:

Yazar:

1. Ve eğer istigase ederlerse *erimiş cesed* gibi bir su ile imdad edilirler, yüzleri civirir...

2. Şüphesiz o zakkum ağacı çok vebal yüklenenin yemeğidir. *Pota* gibi karnlarında kaynar.

Çantay:

1. Eğer onlar (susuzluktan) feryâd ve istimdâd ederlerse (kaynamış ve) *kalın bir mâyi'*a benzeyen, yüzleri kavuran bir su ile imdâd olunacaklardır...

2. Şüphesiz o zakkum ağacı, günaha düşkün olanın yemeğidir. (O), sıcak suyun kaynadığı gibi karnlarında içinde kaynayacak *erimiş maden*(ler) gibidir³⁴.

Doğrul:

1. (Susuzluktan) feryat ederlerse onlara (ağıza götürülürken) yüzleri kavuran *kaynamış katran*la mukabele edilir...

³⁴ Çantay, birinci âyette düştüğü dipnotta, "İbn Abbâs radiyallahü anhümâya nazaran "el-mühl" zeytin yağı tortusu, posası gibi kalın bir mâyi'dir-Hâzin" açıklamasını yapmakta ve bu yorumuna dayanarak el-Mühl kelimesini "kalın bir mâyi" şeklinde tercüme ederken, ikinci âyette aynı kelimeyi herhangi bir kaynak göstermeksizin "erimiş maden" olarak çevirmektedir.

2. Muhakkak ki zakkum ağacı, günaha düşkün olanların gıdasıdır, yağ tortusu gibidir, karınlarda, sıcak su gibi kaynar.

Yavuz:

1. Onlar, susuzluktan imdad istedikçe, erimiş maden tortusu gibi kaynar su ile imdad edilirler ki, o, yüzleri kavurur...

2. Gerçekten (Cehennem'deki) o Zakkûm ağacı, kâfir olanın yemeğidir. Maden tortusu gibi karınlarda kaynar.

Ateş:

1. Eğer (susuzluktan) feryâd edip yardım isteseler erimiş maden gibi yüzleri haşlayan bir su ile kendilerine yardım edilir!...

2. Zakkum ağacı, Günahkârların yemeğidir. Pota gibi karınlarda kaynar.

"النُّجْلُ" kelimesinin, geçtiği iki âyette farklı tercüme edilmiş de yine, muhtemelen, müfessirlerin bu kelimeye yükledikleri farklı anlamlar etkili olmuştur. İbn Mes'ûd, İbn Abbâs, Mücâhid, Katâde, Ebû Ubeyde, Dahhâk gibi ilk müfessirlerin bu kelime hakkında yaptıkları yorumlar özetle şu şekildedir: "yağ tortusu", "yağ tortusu gibi koyu sıvı", "eritilmiş her şey", "irin ve siyah kan", "eritilmiş maden", "eritilmiş ceset", "siyah su", "demir, kurşun, bakır gibi madenlerin eritilmiş şekli", "bir çeşit katran".³⁵

Mütercimler, kelime hakkında yapılan bu tevillerden birini tercih ederek bu tercihlerini her iki âyette de aynı şekilde ortaya koyabiliyorlardı. Ancak, âyetlerin her birinde farklı tevillerin tercih edilmiş olması, adı geçen kelimenin anlamı hakkındaki kararsızlığın bir işareti olmalıdır.

Sonuç

Kur'an'da aynı lafzî yapıya sahip olup içerisinde bulunduğu bağlam gereği aynı anlamı ifade eden mükerrer kelime ve cümlelerin farklı yerlerde farklı şekilde tercüme edilmesinin makul gerekçesini bulmak oldukça zor gözükmektedir. Ancak, yukarıdaki örneklerin bazılarında da ifade ettiğimiz gibi, klasik tefsir kaynaklarında bazı kelimeler için birden fazla te'vile gidilmiş olması ve mütercimin bu tefsirlerden yararlanırken her bir âyetin tercümesinde te'viller arasında farklı tercihlerde bulunmuş olması, bunun başlıca nedenlerinden biri sayılabilir.

Kur'an'ın lafzî tercümesinin yapılamayacağı, ancak tefsirî tercümesinin yapılabileceği noktasında müfessirler arasında fikir birliği bulunmasına rağmen, verilen örneklerin bir kısmında görüldüğü gibi,

bir yerde tefsirî tercüme yapılırken diğer yerde lafzî tercüme gayretinin ön plana çıkmış olması da diğer bir sebep olarak ortaya çıkmaktadır.

Bu noktada, mütercimin farklı Türkçe ifadeler kullanarak tercüme zenginlik katmak gibi bir düşüncesinin olabileceği de akla gelmektedir. Ancak, Mushaf'taki sıralamada birbirine oldukça yakın olup aynı bağlamda yer alan ve aynı lafzî yapıya sahip âyetlerin tercümesinde, eleştiri konusu ettiğimiz hususların ciddi boyutlarda bulunmaması bu ihtimali zayıflatmaktadır. Zira mütercimler genelde bu tür mükerrer âyetleri hemen hemen aynı ifade kalıplarıyla tercüme etmişlerdir. Sözün gelişine uygun olarak düz veya devrik cümle şeklinde kısmî farklılıklar gözükse de anlam değişikliğine neden olabilecek farklılıklar hemen hemen yok gibidir³⁶.

Ele aldığımız sınırlı sayıdaki bu örnekler, Kur'an tercümesi faaliyetinin ne kadar hassasiyet gerektirdiğinin sanırım bir göstergesidir. Meâllerine, sınırlı bir konu çerçevesinde eleştiri yönelttiğimiz değerli mütercimlerin de, Kur'an'ın anlaşılması gayretiyle, Türk okurunun hizmetine sundukları çalışmalar sırasında bu hassasiyetin şuurunda olarak azamî gayreti sarfettiklerine yürekten inanıyoruz. Ancak, Kur'an'ın anlaşılması alanında yürütülen bilimsel faaliyetlerin, özellikle meâl çalışmalarının, makul ölçüler çerçevesinde yapılacak eleştirilerle olgunlaşacağına olan inancımız, bir kısmı merhûm, bir kısmı hayatta olan değerli ilim adamlarının ortaya koydukları çalışmalara eleştirel bir yaklaşımla bakmamız hususunda bizi cesaretlendirmiştir.

Kur'an tercümesi faaliyeti gerçekten büyük sorumluluk isteyen bir uğraştır. Zira yapılan iş, Allah adına söz söylemektir. Bir başka ifadeyle, Arapça söz kalıbına dökülen ilahî kelâmı bir başka dil aracılığıyla yeniden üretmektir. Bu açıdan Kur'an'ın mânâ ve maksadını bir başka dil aracılığıyla farklı dilleri konuşan insanlara kusursuz bir şekilde aktarmak hem teorik hem de pratik açıdan mümkün olmayabilir. Kur'an açısından yapılan bu tespiti genelleyerek, tüm tercüme faaliyetleri için de söyleyebiliriz. Ancak, Allah ile iletişim kurabilmenin bütün milletler için tabii bir hak olduğunu düşünürsek, Kur'an'ı, farklı dilleri konuşan insanlara onların anlayacağı bir dil ile sunmanın da zorunluluk olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle Kur'an'ın tercümesi mutlaka yapılmalıdır. Bu yapılırken de Kur'an'ın mânâ ve maksadını aktarmada kullanılacak ifadelerin seçiminde azamî dikkatin ve gayretin gösterilmesi gerekmektedir.

³⁵ Et-Taberî, a.g.e., XV, 239-240; XXV, 130-132; el-Kurtubî, a.g.e., X, 394-395; XVI, 149; el-Beydâvî, a.g.e., III, 494; V, 164; en-Nesefî, a.g.e., III, 12; IV, 127; İbn Kesir, a.g.e., III, 82-83; IV, 146; Ebu's-Su'ûd, a.g.e., V, 220; VII, 65; eş-Şevkânî, a.g.e., III, 282-284; IV, 578; el-Âlûsî, a.g.e., XV, 268; XXV, 133.

³⁶ Örnek olarak şu âyetlere bakılabilir: er-Rahmân 55/13, 16, 18, 21, 23, 25, 28, 30, 32, 34, 36, 38, 40, 42, 45, 47, 49, 51, 53, 55, 57, 59, 61, 63, 65, 67, 69, 71, 73, 75, 77; el-Kamer 54/17, 22, 32, 40; eş-Şu'arâ 26/105-106, 123-127, 141-145, 160-164, 176-180; el-Mürselât 77/15, 19, 24, 28, 34, 37, 40, 45, 47, 49.